

Генерал-потпуковник **ВИКТОР БУБАЊ**

О УТИЦАЈУ НОВОГ НАОРУЖАЊА НА ПРИПРЕМЕ ЗА РАТ

Појавом читавог арсенала новог оружја (атомског, ракетног итд.) свака земља је суочена са могућношћу учешћа у једном страховито разарајућем рату, који би се по много чему разликовао од свих досадашњих ратова. Због тога, упркос тежње најширих народних маса за разоружањем и трајним миром као јединим правим решењем, све земље, суочене са опасношћу од таквог рата, врше интензивно преиспитавање свих досада важећих поставки о рату, стратегиским, оперативним и тактичким начелима, организацији, формацији и наоружању армија итд. Земље које располажу новим оружјем, на основу проучавања и опита пришле су реорганизацијама својих армија и њиховом претварању у тзв. армије „атомског“ типа. Све остале земље постављене су пред крупну дилему: како се припремити и како поступати у једном таквом рату. Та дилема је тим већа што су стреловит развој технике и фантастична финансиска средства која су потребна за опремање армије, знатно отежали наоружање армија новим средствима и њихово одржавање на потребном нивоу.

Како ратовати — није само војно-стручно питање, чак то, ако се добро уочи суштина, није ни најважније. Ако прихватимо као исправан суд меродавних стручњака и општу оцену да ће нова оружја и њихова разорна моћ у евентуалном рату изазвати катастрофалне последице, онда је то национално питање у најширем смислу — питање „бити или не бити“. То је већ и због тога што би се у таквом рату од првог дана нашао цела нација, са свима својим снагама и средствима, јер би и разлике између фронта и позадине биле сведене на најмању меру. То је национално питање а не само војно-стручно и зато што за такав рат *треба припремити не само војску, већ и цео народ, читаву земљу.*

Проблем је за сваку земљу различит, зависно од тога да ли је велика и индустријски снажна, да ли располаже новим убојним средствима или не, какво је њено друштвено уређење, колико су политика и руководство повезани са захтевима широких маса итд. Све то утиче на коначну разраду једне доктрине, на утврђивање основних принципа које ће та земља и њене оружане снаге применити у рату. Зато и службене и полуслужбене доктрине и реорганизације у армијама појединих земаља већином претстављају верну слику стања у тим земљама, њиховог спољњег и унутрашњег положаја.

Тежиште проучавања, бесумње, треба да буде на питањима из домена доктрине и стратегије — и то зато што атомски пројектили у првом реду, а и многа друга техничка достигнућа, на пример са подручја електронике, транспорта, ваздухопловства, ракетне технике итд., по свом карактеру и последицама далеко премашају тактички значај. Зато, без намере да умањим вредност разматрања утицаја тих нових средстава на тактичке поступке јединица, на рад родова, на ток једне операције итд., мислим да ни једна од измена у тактици (проширење фронта или већа дубина поретка, други начин марша, измене у начину снабдевања итд.), које се често третирају у часописима, неће дати пуну корист, а могу бити и штетне ако претходно није рашчишћена стратегиска страна целог проблема. Наиме, постоји опасност да са ствар сведе на малу допуну или промену у неким организационим и формациским питањима или тактичким поступцима, што би у суштини значило покушај да се у стари калуп уметне сасвим нов квалитет. Оправданост ове примедбе може се уочити и посебним изучавањем било којег од нових средстава која разматрамо под појмом „ново наоружање“. Најчешће свако од њих за себе далеко премаша било које тактичке оквире.

Зато је и разумљиво што при разматрању овог проблема, у било којој земљи, видимо да је тежиште, пре свега, на студији изгледа и карактера могућег рата и преиспитивању вредности у новим условима класичних борбених средстава и тактичко-оперативних поступака које смо имали прилике да видимо у Другом светском рату. Јасно је да то не искључује, већ чак обавезује на паралелно изучавање могућих нових тактичких поступака у евентуалном будућем рату, и то у више конкретних варијанти, и да постоји и узајамно деловање тих испитивања на доношење коначних закључака. Међутим, сигурно је да је данас, пре свега, потребно одредити принципе и начела по основним питањима — одређујући места и значај појединих стално дејствујућих фактора, па тек на основу њих приступити и разради осталих питања.

Кад су у питању мале земље или уопште земље које би се могле наћи у једном ратном сукобу, а које не располажу новим борбеним средствима, онда правилна процена и „стављање сваке ствари на своје место“ добија огроман значај већ и због опасности да се не упадне у бесперспективност или у идолопоклонство тим средствима и у схватање да: „имати их, решава сваки проблем“ — док је права истина веома далеко од тога.

*

Једно од кључних питања које је постављено на дневни ред проналаском нових борбених средстава свакако је питање односа човек — техника. То је одувек било чворно питање у ратовима, а у наше време то је постало и опште национално и најважније доктринарно војно питање. У ужем, чисто војном смислу, то се питање на разне начине стално третира и решава, и о њему се, с правом, и много пише. Неки писци, не налазећи одговор на питање како успоставити

правилан однос између човека и нове технике — како се борити против ње (у суштини под дубоком импресијом од такве технике), сакривају се иза познате фразе „да је човек ипак одлучујући фактор“. Често се могу наћи и такви чланци у којима писци најпре дају фантастичну слику моћи новог оружја, а потом на крају завршавају горњом фразом. При томе се злоупотребљава општепозната истина да од људи, заиста, све зависи: да ли ће бити рат или мир, да ли ће се притиснути дугме ракете, окидач топа, или пушке итд., тј. да људи заиста играју у свему главну улогу. Међутим, од декларирања те истине на овакав начин нема много користи, већ треба наћи и дати један практичан одговор који би претстављао материјалан одраз те истине у стварности неке земље — а то значи у њеним погледима на рат, стратешким поставкама, оперативним и тактичким поступцима, организацији армије итд.

Проблем је сам по себи сложен, а његово изучавање и проналажење практичних решења још сложеније, јер се однос човек — техника појављује као непрекидно различити однос, било због промене технике, било људи, а пошто у исто време постоје и различита техника и различити људи — проблем се не може ни генерализовати. Само један мали осврт на стварност показује сву сложеност овог питања. Наиме, однос према техници човека наоружаног пиштољем, или онога који седи у тенку, или човека који, рецимо, из лансирне станице у Африци испушта ракету са атомском главом на циљ у Европи — веома је различит. Улога људи у боју, људи који у јуришу заузимају положај, огромна је. Међутим, људи који притиском на дугме испуштају ракету (која уништава својом експлозивном снагом неки циљ) врло је мала, док је улога технике огромна.

Исто вреди и ако посматрамо људе у сукобу, у рату. Човек који је наоружан пиштољем против човека наоружаног аутоматом, или против човека у тенку или у авиону, није у истом положају. Техника је створила разлику. Због тога, а и због многих других разлога, не вреди се заклањати иза фразе „човек је одлучујући“. Људима који ће се борити у будућем рату то неће много помоћи ако им се право-ремено не одговори на питање: како се борити против те страховите технике?

Није исто за неку земљу да ли ће поседовати модерна ратна средства или не, и да ли ће се наћи у борби против непријатеља који та средства има на расположењу или их нема. Да би и у неповољној ситуацији нека земља могла водити успешну борбу, мислим, да би једино могуће решење било у томе да се сва она непријатељска техника, којој та земља не може супротставити своју одговарајућу технику (по броју и по квалитету), *неутралише целисходним начином вођења рата*. Ако је одређени начин вођења рата изабран правилно, у складу са реалном ситуацијом те земље, *онда мора доћи и до равнотеже између човека и технике у борби на обема странама*. А само у случају остварене равнотеже победиће човек који се из оправданих разлога бори, те због тога у себи има више снаге, смелости и решености за борбу до победе.

Историја је дала за то много примера, али узмимо само један, нама свима тако драг — историју НОВ. Не верујем да ћу открити нешто ново, али само хоћу да укажем на једно питање које су Врховна команда и сваки наш старешина и борац не само успешно, већ, може се рећи, генијално решавали. Мислим на вештину НОВ да одређеним стратешким или тактичким поступком изврши *неутрализацију оне непријатељске технике коју НОВ није имала*. Стратешке концепције ВК онемогућавале су непријатељу ефикасно коришћење тешке технике, а тактика јединица НОВ била је са тим у потпуном складу. Зато и немачки тенкови, тешка артиљерија и авијација нису никад (изузев кад смо правили грешке) имали одговарајуће циљеве. Никад та техника у рукама Немаца није могла испољити неки битан утицај на исход битки које су вођене против НОВ, већ је веома често била баласт својим трупима, јер је спречавала брзе маневре, везивала трупе уз комуникације итд. Ми смо успевали да неутралишемо непријатељску технику зато што смо водили рат на једино могући начин, што наша ВК није копирала ничију стратегију, ни организацију, ни формацију нити туђе тактичке поступке, већ је створила онакву стратегију и разрадила онакве поступке какви су најбоље одговарали условима наше земље, нашим људима и нашим циљевима. Наиме, *ми смо присиљавали непријатеља да бије битку у простору и времену, и на начин који је нама одговарао*, који је омогућавао НОВ да испољи огромну снагу својих бораца, њихову вештину и моралну премоћ. Ни ВК нити било који старешина нису учинили грешку да због нечије теорије рата, неке признате стратегије и тактике, због „етапа“ и „подетапа“, неке операције и сличних разлога подведу своје јединице под мањ непријатељске технике.¹⁾

И у савременим условима, верујем, право се решење једино може наћи на тој основи. Правилна стратегија у целом, а тактика у појединачном морају бити у стању да *неутралишу ону непријатељску технику* коју ми немамо. Морају се створити услови да се битка бије у приближној равнотежи у односу на технику, тј. мора се довести до ситуације да заиста одлучују људи. А то се може постићи одређеним начином вођења рата који неће непријатељу дати прилику, нити пружити погодне циљеве за употребу атомског или ракетног оружја, који ће присилити непријатеља или да одустане од битке или да је прихвати на начин који му онемогућује ефикасно искоришћење такве

¹⁾ Заправо, наш НОР обилује многим лепим примерима како су брзо и вешто, са сваком променом у нашем и непријатељском наоружању, мењани и тактички поступци јединица НОВ. И зато би требало више обрађивати те примере који би били врло корисни, нарочито за младе официре. Такође се још увек довољно не обрађују стратегија и тактика НОВ, нити се из њих извлаче одговарајућа искуства, а понекад се настоји да се поједини поступци наше НОВ обуку у рухо тзв. „признате“ класичне стратегије и тактике, што може бити само од штете.

технике. Ако би рату по тој концепцији у савременим условима хтели да дамо одговарајуће име, чини ми се да бисмо га могли назвати „регуларни припремљени партизански рат“.²⁾

Примена овакве доктрине не би била прихватљива за сваку земљу, нити би вођење оваквог рата било једноставно. Нема сумње да је много лакше ратовати имајући на расположењу сва техничка средства. Такву доктрину, начелно, не може усвојити земља са реакционарним друштвеним уређењем, нити пак земља у саставу војног блока. У првом случају, зато што је то, пре свега, доктрина народног рата који се може водити само ако га народ хоће, а у другом, јер су интереси те земље, па и војна доктрина и све друго, подређени интересима блока, а не одбрани властите земље и њене независности — а та доктрина се може спроводити само онда ако се брани сопствена земља. Јасно је, ако би се интереси блока поклапали са одбраном независности те земље, онда би то била друга ствар, али би се у томе случају могло говорити само о помоћном начину дејства. Да би се ова доктрина могла у пракси успешно спровести, мора све бити прилагодено њој: изглед и састав армије, појединачна обука војника, војнички односи, кадровска политика, наоружање и опрема итд. Цела земља мора учествовати у припремама за евентуалну реализацију такве доктрине.

*

Проблем психолошко-моралног дејства нових средстава на људе је изванредно важан и треба га посебно проучавати. Иако се обично сусрећемо са разматрањем искључиво материјалног учинка тих средстава, чињеница је да је не мање важна страна деловања неког новог средства његово психолошко дејство. Чак би се могло тврдити да је у великом броју случајева баш то дејство несразмерно веће од материјалног учинка тог средства. До овога ће најчешће доћи ако противник не познаје вредност новог оружја, ако га нема и ако народ и војска нису припремљени за борбу против тог оружја. За то има много примера, не само кад се ради о таквим средствима као што су атомско или ракетно оружје, већ и у случају употребе обичног класичног оружја. Познато је, на пример, да технички заостали људи, који не по-

²⁾ Овај термин се сигурно може критиковати, али то није битно. Под оваквим ратом подразумевам тип рата за који би земља била унапред припремљена и у којем би армија модерно наоружана (али оружјем које јој у таквом рату одговара), заједно са организованим и наоружаним народом, водила рат за слободу и независност земље, примењујући одређену стратегију и тактику. Рат у којем би се стратегијом обезбеђивала целовитост дејства, а тактиком спречавало стављање крупних јединица под удар уништавајуће технике; који би обезбеђивао довољну самосталност јединица и њихово снабдевање не везујући га системом класичне организације база; у којем би идејна веза од врховног команданта до борца обезбеђивала најсигурнију везу и поступак; који би се водио на широком простору, где „линија фронта“ не би означавала и линију где се једино воде борбе; у коме би дошли до најширег изражаја елементи народног отпора, итд.

знају снагу и могућности појединих техничких средстава, обично приписују тим средствима моћ коју она немају. Ко изучава ратна дејства, или је у њима учествовао, суочен је са многим примерима панике која је захватила иначе добре јединице или војнике при дејству оружја које нису познавали и нису били припремљени за борбу против њега. О деморализацији целих народа услед бесперспективности, која је обузимала њихове вође из истих разлога, имамо у историји низ добрих примера. Зато кад говоримо о *неутрализацији технике којом не располажемо*, сем настојања да смањимо њен стварни материјални учинак, морамо спречити и могуће психолошко дејство непријатељског наоружања. Дакле, успешну неутрализацију материјалног учинка једног оружја постићи ћемо одређеном стратегијом и тактиком која ће омогућити смањење или потпуно неутралисање његовог дејства. То се може постићи једном целовитом политиком: не пружати *непријатељу погодан циљ за корисну употребу таквих средстава*. Успех у неутралисању психолошког учинка неког оружја постићи ћемо психолошком припремом и вежбањем људи за рат и борбу против непријатеља који има та средства (упознавањем са тим средствима, њиховим могућностима и одговарајућим мерама заштите, увежбавањем одређених поступака, итд.). При том је од огромне важности да се припреме, које се проводе у миру, тако изведу да људи сазнају пуну истину о сваком таквом средству. Ово ће људима улити поуздање и поверење у своје старешине, а, напротив, ако истину (и то најчешће многоструко увећану у својој машти) сазнају од непријатеља кад он та средства употреби, онда то може имати поразних последица по морал тих људи. Према томе, психолошком моменту при деловању у савременим условима треба поклонити веома велику пажњу, а обука и припрема људства у том погледу по значењу не смеју заостајати иза војно-стручне обуке.

*

Једно питање, актуелно и практично у исто време, о којем се често пише и још више дискутује у вези са новом техником јесте и схватање појма „*савремена армија*“. Тај појам се, готово по правилу, аутоматски изједначаје са таквом армијом која има на располагању сва или највећи део најновијих борбених средстава. Пошто су та средства данас: атомско оружје, разне ракете, супер-звучни авиони који носе атомске бомбе итд., то се подразумева да се једино армије које располажу оваквим оружјем сматрају модерним. Људи са таквим схватањем појма модерне армије кроз призму овог оружја гледају на војна знања и вештину, и траже решење свих проблема. Колико је то нетачно, а исто тако и опасно, не треба ни говорити.

Појам „*савремена армија*“ не може означавати само техничку опремљеност армије, већ, пре свега, њену врсносьност, тј. да ли она по својој јачини, организацији, обуци, наоружању, усвојеној стратегији и тактици итд. *одговара потребама своје земље*. Ако одговара, онда је то за ту земљу савремена армија, а ако не, онда је ни техника

неће спасити од пораза. Према томе, кад би се хтела дати дефиниција савремености армија, морало би се рећи да је то армија која је по својој јачини, наоружању, организацији, доктрини, обучености итд. оспособљена да води рат на за ту земљу једино целисходан начин и да је према том захтеву прилагођен, извежбан и опремљен сваки део те армије. Зато је природно, поготову данас, да се армије међусобно знатно разликују и да постоје различите доктрине као одраз стварности сваке земље. Но, то не искључује коришћење туђих искустава и свега што је добро, али само ако се то слаже са усвојеним погледима у тој земљи. То вреди како за теорију, тако исто и за било каква борбена средства и ратну технику.

Схватање да само модерна техника чини армију „модерном“ — опасно је, нарочито за мале земље, због тога што се тиме аутоматски иде линијом да армију треба опремити свим модерним средствима и да она треба да буде у минијатури копија армије неке велике силе. То би морало изазвати прихватање и копирање туђих стратемских и тактичких поступака и начела, тако да би се и битке у рату тукле на начин који највише одговара ономе који располаже са још више таквих средстава и још модернијом техником. Типичан пример за то имамо 1941 године у погледу изгледа, доктрине и стратегије бивше југословенске војске. У тој војсци све стране теорије (посебно француске и немачке, затим енглеске, па чак и руске) формално су нашле своје тло. Сопствена доктрина уствари није ни постојала, јер није био проучен и схваћен вероватни карактер претстојећег рата у односу на нашу земљу, па се у пракси остало на примени застарелих принципа из Првог светског рата. Под утицајем тих страних теорија развијала се и војска и све у њој, мада ни за једну од тих теорија није постојала реална, ни материјална ни психолошка база. И док је немачка армија сасвим олако разбила тог неуспелог компилатора, она се убрзо нашла пред нерешивим проблемом и изгубила је битку од слабо наоружаних јединица НОВ, чему је свакако био један од главних разлога: вођење рата на правилан начин — правилна стратегија и тактика јединица НОР. При овоме треба истаћи чињеницу (нарочито кад се ради о појму „модерне“ армије) да смо у току НОР узимали *у руке само оно оружје које смо могли корисно употребити*. Наиме, ми смо у низу случајева без жаљења бацали или закопавали артиљерију и тенкове (Неретва) чим је постојала опасност да због њих будемо на терани да примимо битку у неповољним условима, да изгубимо иницијативу и слободу маневра. Чим су били створени услови за коришћење тешког оружја, ми смо га и имали, али никад нисмо били

заслепљени модерном техником, никада нисмо сматрали да она одлучује о коначном исходу битке — рата и да се не може успешно ратовати на одређен начин и кад се њом не располаже. Непобитна је чињеница да техника утиче на избор стратегије и тактике, али баш због тога треба у армији имати само оно оружје које омогућује, а не спречава спровођење оне стратегије и тактике које тој земљи одговарају. О овоме „савремена армија“ мора водити рачуна.

Најзад, да се вратимо на почетак. Вероватно је да ће сваки будући рат по својој суштини, за народе који у њега буду уплетени, баш због нових средстава, постати одмах „тоталан рат“ у апсолутном смислу, па се према томе на проблем изучавања изгледа будућег рата, његове стратегије и тактике, не може гледати као на неки узан „војно-стручни“ проблем. Зато у савременим условима и нема питања које би се могло паметно решити само са гледишта „професионалног војника“ и по типу тзв. класичне армије. Најмање ће мале земље моћи то успешно решавати по методама и формулама великих сила (по теорији „одмазде“, рата „притиском на дугме“, „ваздушне превоћи“ итд.). Узимајући у обзир њихове норме и начин мишљења, што у суштини значи копирање, мале земље неће бити у могућности да виде сопствену снагу и најчешће ће упадати у ђор-сокак, што неће бити случај ако успеју да сагледају ствари онакве какве оне заиста јесу.